

berre nemne kva det kunne føre til i fall røktaren ikkje passa på i fall det kom inn sjuke dyr i flokken.

Styret på si side må legge grei plan for drifta og syte for å få den gjennomført. Styret eller formannen må ha fullt rådvælde til å fastsetje kva tid dyra skal sleppast på beite, korleis dei skal beite, eventuelt også kva gruppe dei einskilde dyr skal vere i, korleis det skal vere med tilskotsfôr, kva tid beitetida er slutt og meir slikt.

Det har vist seg at det har valde vanskar for ein del medlemmer å gje heilt slepp på råderetten til å vere med å avgjere beiteordning og stell av dyra. Eg trur ikkje det går nokon brukande veg utanom det.

Vi har alt nå to-tre lag som har vore i drift i fleire år og som har arbeidd godt. Vi skal vere takksame mot dei som gjekk i brodden for desse og takksame mot dei som fyrst tok opp arbeidet med forsøk på dette området. Det dei har røynt, har vi sidan kunne drege nytte av.

Vel er det slik at vi ikkje kan vente at ein med enklare midlar eller mindre kapital kan oppnå betre avlingsresultat på denne måten enn elles. Det vi etter mitt skjøn har lov til å vone, er at i kvart fall opp til høgder på 500—600 m o. h. vil avlingane på lagelege stader bli så store at produksjonsprisen blir rimeleg.

Blir så beitelaga bygd på ei nøktern fagleg vurdering av tilhøva, og går lagslemene inn for å fylle pliktene sine i laget, då vil desse sambeita kome til å bli ein sers verdfull tilvekst for det norske jordbruket.

LYNGSVIDING I HEI OG BEITESMARK.

Av fylkesskulelærar Ragnar Streitlien, Helleland.

«Eld han tarv som inn er komen og om kne kulsar,» heiter det i Håvamål. Nordmennene har nok alt tidleg lært å setja pris på elden og det er forstæeleg i vårt kalde klima. Men elden var nok alt frå første stund det same tvieggja sverdet som den kan vera den dag i dag. Den er ein låk herre, men ein god tenar.

Og som tenar har den vore brukt på fleire vis frå utgamle tider. Det er heilt sikkert at ein av dei eldste måtar å rydde jord på for å få så korn, det er gjort med eld. Ein brend og svei av skog og lyng og sådde i oska. Denne bruksmåten er kjend i Danmark for 4500 år sidan.

Elden har og frå utgamal tid vore eit effektivt krigsvåpen. Mest alle buplassar som til i dag er gravne ut frå folkevandringstida t. d. syner at dei er brende ned. Elden var nok den tids atombombe. Frå Njåls saga veit vi at både Njål og Gunnar av Lidarende vart brende inne.

Det er og kjent at dei i gamal tid bygde gardane sine tett inntil kvarandre, for på denne måten å verne seg mot at grannen skulle finne på å sette eld på ans manns gard, for i så fall ville hans eigen gard og stryke med.

Det er greitt å skjøne at når dei alt i folkevandringstida kunne bruke elden som kanskje sitt viktigaste krigsvåpen, da ville det nok ofte bli store skogbrandar og når ein buplass skulle svidast av. Og heile landet vårt, frå hav til høgfjell, har gjennom tidene vore herja av eld. For ein har overalt sikre merker etter det i alle kola trerøter, enten dei nå kjem for dagen i myrene i kyststrøka eller dei ligg etter flyene inne på høgfjellet.

Gamle folk i Dalane (Rogaland) kan og fortelje at dei der i gamal tid sette eld på skogen for å få has på ulven. Slikt kan vi i dag ikkje forstå, men den gongen hadde ikkje skogen noe større nytteverdi.

Vi har og andre merke etter bruk av eld. I mest kvar einaste bygd over store strøk av Austlandet er det gardsnamn som syner at garden er rydda ved bruk av eld. I mange bygder kan det vera på tjugetal av slike gardsnamn som Sveen, Svea, Brenna og Brenn, eller desse namn som namnelekkar i samansette gardsnamn. 3,5 % av alle gardsnamn i Hedmark fylke t. d. er slike namn. Og tek ein alle -rud-namna med, blir det heile 12,5 % av alle gardsnamn. Så det har vore ein tidbolk på Austlandet da det var skikk og bruk å rydde gard ved å svi og brenne skogen. Det var sikkert største arbeidet ved heile nyriddinga det, for når skogen var hoggen ned og svidd av, så var det berre å sette gjerdet rundt og så i oska. Den same måten å rydde jord på er godt kjent både i Sverige og Finland opp til vår tid. Ja, i Finland er det nok enda i bruk i sine strøk av landet. Den same måten var og i bruk på Sjetlandsøyane og Island i landnåms-tida. Nordmennene tok nok med seg den skikken da dei tok land-nam der.

Over Vestlandet fins det nesten ikkje namn som Sveen eller Brenne. Og kva kan grunnen vera til det? Er det slik at da denne ryddingsmåten var i bruk over Austlandet, så var det inga nyridding over Vestlandet? Men det er vel lite truleg. Helst er det vel slik at her vestpå var det ikkje noko skog å svi av, det var i all fall ikkje det viktigaste arbeidet her når ein ny gard skulle ryddast, og derfor vart det ikkje høve til å bruke slike namn heller.

Men her vestpå, etter kystlandet, er det ein annan bruk av eld som har halde seg. Det er lyngsvidinga av beitesmarka på førejuls-vinteren eller tidleg om våren, når vinteren og veret er lagleg til det.

Det kan vera forståleg at denne odlingsmåten av beite (om ein kan kalla det slik) har halde seg i kystlandet frå Lindesnes og nordover, her det ligg 1 million ha lyngmark, mange stader på svært mager jordbotn, slik at det er liten og mest ingen græsvekst. Røsslynga dominerer over store vidder — og det er serleg den ein vil tillivs ved å

svi og brenne. Gamal lyng har liten verdi, men ung røsslyng er eit godt vinterbeite for sau, og derfor svi dei av att med års mellomrom, frå 4 til 8 år ettersom dei finn det naudsynt. Det vil da særleg andre og tredje året og vera god grasvokst når det ikkje er altfor skrin jord. Men fjerde og femte året er lynga oppe att, fersk og god og gjev godt vinterbeite.

For ein austlending ser denne lyngsvidinga heilt meiningslaus ut. Eg gløymer ikkje første hausten her i Rogaland. — 1946. Om kveldane og ut over nettene like før jul, såg ein røyk og brannraud ljoske velte fram over fjellknausene. Det var nivst — det minte både om skogbrann og krigsherjing. Og det gjekk nok mang ein gong på livet laust og.

For det hende at folk kom heim att reint forkava med skambrende klær og svidd hårgard. Eller folk måtte rykke ut, for elden hadde tatt overmakta og drog dit den ikkje skulle.

Nå var det serleg mykje lyngsviding den vinteren, for under heile krigen var det ikkje lov å svi. Derfor var det mykje å ta att, og attåt var det ein svært lagleg vinter for slikt arbeid med frosen jord og bar mark. For ein austlending er det lettast å sjå skaden ved dette arbeidet. Det er ikkje berre daugras og lyng som stryk med. Einebuskene går det og gale med, og det er ille, for einen er med å lagar god jord der den veks. Under einerøtene er det levekår for meitemarken. Det går som oftast og ille ut over både små og til dels stor bjørk og andre lauvtre, for ikkje å tala om gran og furu.

Derfor er det svært typisk at dei tre villfuruene som eg har sett her i Helleland, to gamle og ei ung, dei står, dei gamle ein 20 til 30 meter oppe i stupbratte fjellveggen, og den unge oppe på ein 2 meter høg vid stein med ei grastorve på. For der kan korkje eldtunga, beitekjeft eller mannehand nå dei.

Under lyngsviding stryk sjølsagt alle småplanter med, alle dei tusen planteliv som auga ennå ikkje ser og legg merke til. Så den usynlege skaden er sikkert størst. Så har ein alltid den faren på brattlendt jord, og ikkje minst her vest med så stor nedbør, at etter sviding og brenning vil regnvatnet etterpå ikkje berre reise med oska, men og med den lause jorda. Så dette er og ei form for jordøyding.

Vekstlivet har ein mesterleg evne til «å klæ fjellet» når det får drive på som det sjølv vil. Måså og lyngtorv kryp år etter år opp etter steinar og svaberg, og om årtier kan dei vera dekt. Og gjennom hundraår kan det bli til jordlag, serleg der det er skogsmark. Det er den djupast natursanning slik Bjørnson har skildra dette med å «klæ fjellet». Men der lyngsvidinga kjem att år om anna, vil ein ikkje sjå nce av dette at fjellet blir kledd. Lyng og måså kjem aldri så langt at dei får dekt ein stein før eldtunga kjem att og tek alt brennbart der den freser fram. Og eitt er i alle høve sikkert, at det vesle som finst av skog, vil vera sjakk matt heilt til den dagen det blir slutt med all lyngsviding. Og kor ofte hender det ikkje at elden grip slik

om seg at dei ikkje rår med den, og den tek den leida den helst ikkje skal.

Det er nok gjeve både greie og strenge lover for korleis ein skal gå fram ved lyngsviding. Det heiter t. d. at før svidinga tek til, skal ein anten ved grøfting eller på annan måte sikre seg mot at elden går lenger enn den skal. Diverre blir det nok mang ein gong lite og inkje gjort av slikt sikringsarbeid føreåt. Og så hender ulykka altfor ofte. Og det er serleg ille når elden kjem inn i plantefelt, og eldtungstyper på ein time eller to det det har tatt mange år å få opp av skog. Derfor bør det snart bli fast regel at ingen får lov til å lyngsvi før brannsjef eller brannmeister i krinsen har godkjent det førebuingarbeidet som er gjort på feltet. Og det skulle segja seg sjølv at kvar den som skal lyngsvi, han sett seg inn i reglane for bråtebrenning og lyngsviding før han tek til med arbeidet.

Jorda på lyngmark er rekna for å vera daudjord, for det er så lite med bakterieliv i den med svært lite nitrifikasjon, dvs. lite av mikro-organismar som lagar salpetersure salt. Omsettinga av organiske stoff går svært seint, og slik lagar humuslaget seg, lyngtorva, frå å vera berre noen cm på turr mark til meter-tjukke lag i myr. Det blir aldri noe molljordlag der lynga veks, og det er nesten ikkje meitemark å finne i lyngmarkjord — han som er skaparen av god, feit kulturjord. Derfor er det så reint ille at einerbuskene stryk med under lyngsvidinga, for under dei vil meitemarken finne levemåte og odle sjølve jordgrunnen, og attåt vil einer og vera eit brukbart biteti for sauen om vinteren. Og var det mykje av einer, så ville sauen sikkert ikkje ta så hardt på granplantingane heller, slik han nå gjer her vestpå. På Austlandet merker ein ikkje at sau, geit, ku og elg tek på grana om vinteren, nei, dei held seg alle til furua, og da er det truleg at den er betre som biteti. Men her vest tek da sauen det bar som er å finne om det så berre er granbar.

Det er sikkert dette meiningar om kor nyttug lyngsvidinga er, og skulle ein kunne syne nytten fram i eksakte tal, fekk ein gjera fylgjande eksperiment: Ein hadde to like store og så godt det let seg gjera like gode beitefelt med beiteplass for 500 sau i kvart felt. Det eine feltet lyngsvidde ein kvart 4. eller 5. år, slik ein fann det mest tenleg, og det andre lyngsvidde ein ikkje. Alle sauene vog ein både den dagen dei drog på beite i felta og likedan den dagen ein tok dei heim. Så fekk ein sjå kor mykje kjøt og ull kvart felt gav. Og etter 15—20 års drift ville ein få ei meining om kva som lønte seg best. Så kunne ein byte felt og drive i 20 år til. Og etter 40 år ville ein sikkert ha tal å legge fram som kunne syne kva som var mest lønnsamt, om lyngsvidinga i det heile var til nokon større nytte på sommarbeite for sau.

Men — om 30—40 år er det kanskje heilt slutt med lyngsviding i hei og beitesmark, for til den tid er det vel gått slik skogfagfolk helst vil det skal gå — det er planta skog inn over alle lyngheier

der det er naturleg skogmark. Da lyser det alt i grønne granlier inn mellom alle dei tusen nakne bergknausane, og Vestlandet tek til å bli skogkledd att, slik det ein gong har vore. For:

Eit skogkledd Vestland er eit rikt og fagert Vestland.

PÅ STUDIEREISE I DANMARK OG SØR-SVERIGE.

Av sekretær Ole Lie.

Med stipendium fra Det norske myrselskap hadde undertegnede høve til å foreta en studiereise i Danmark og Sør-Sverige i tida 21. april til 12. mai 1948. Målet med reisen var i første rekke å studere brenntorvdrift og jorddyrking.

Reisen ble meget vellykket og faglig sett av stor verdi for meg. Jeg vil derfor på det aller beste takke Det norske myrselskap for det tildelte stipendium.

Jeg vil først kort nevne de steder jeg besøkte og etterpå gi et faglig utdrag vedrørende brenntorvdrift og myr- og hededyrking.

Det første oppholdssted for reisen var den lille nord-jyske by Brovst, ca. 30 km vest for Aalborg. Her ble jeg mottatt av en dansk venn, landbrukskandidat Knud Sondahl Skov, som er assistent ved distriktskontoret til «Hedeselskabets Mose- og Engafdeling» i Brovst.

Av de steder jeg besøkte her, vil jeg i første rekke nevne «A/S Kaas Briketter» i Kaas, en av Danmarks største torvindustribedrifter. Sivilingeniør J. Jørgensen — lederen for denne enorme bedrift — viste meg rundt og ga meg et klart og interessant bilde av hele virksomheten. Først briketteringsfabrikken, hvor fire store presser taktfast banket torvpulveret sammen til svarte, glinsende briketter. Fabrikkens fresefelter, som skaffet råstoff til pressene, var på ca. 1.500 dekar. Foruten torvbrikettering drev «A/S Kaas Briketter» hydropeatframstilling, en form for brenntorvproduksjon som er meget sjelden i Skandinavia.

Ved siden av torvindustrien hadde «A/S Kaas Briketter» også tatt opp spørsmålet om å nytte de avtorvede arealer. Store avtorvede felter var dyrket til eng og beite hvor det bl. a. var satt i gang forsøk for å finne fram til de mest hensiktsmessige gjødslingsmåter for denne relativt nye type dyrkingsjord. På andre felter var det plantet skog — forskjellige treslag — for å prøve hvilket som viste de beste resultater (se fig. 1).

Ved avtorvingen var det her etterlatt et ca. 20 cm tykt, sterkt omdannet torvlag oppå mineraljorda. Dette torvlag ble under jordbearbeidingen noe oppblandet med mineraljord fra undergrunnen og dannet tilsynelatende et godt dyrkingssjikt. Undergrunnsjorda består til dels av fin sand og sandholdig leir, gammel havbunn.

På Lundegårdsmose som ligger vest for Store-Vildmose, var det en rekke maskinformtorvanlegg (maskintorvanlegg) i drift. Det var